Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Stockholm, arresten Sollentuna, den 17 och 18 maj 2016

Inspektionens genomförande

På uppdrag av justitieombudsmannen Cecilia Renfors genomförde enhetschefen Gunilla Bergerén, tillsammans med föredragandena Elisabeth Sjöblom (protokollförare) och Eva Fridén, den 17 och 18 maj 2016 en oanmäld inspektion av Polismyndigheten, polisregion Stockholm, arresten i Sollentuna.

Inspektionen inleddes med att JO:s medarbetare togs emot av arrestföreståndaren AA och gruppchefen för stationsbefälen BB. Därefter förevisades arrestlokalerna. Samtal fördes med fem ur personalen och en översiktlig granskning gjordes av omhändertagande- och arrestantblad, tillsynsblad, avvisiteringsblad, blankett för säkerhetsbedömning samt incidentrapporter.

Inspektionen avslutades med en sammanfattande genomgång med AA, BB och gruppchefen för brottssamordningen CC.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan enligt det fakultativa protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (Opcat-verksamheten). Denna verksamhet har under 2016 ett fokus på information om rättigheter till frihetsberövade.

Arresten i Sollentuna inspekterades senast av JO den 14 augusti 2013 (dnr 4110-2013).

Uttalande av JO Renfors med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av JO Cecilia Renfors.

Iakttagelser och upplysningar vid inspektionen

Organisation

Arresten Sollentuna tillhör polisområde Nord i polisregion Stockholm där även arresterna i Solna och Norrtälje ingår. Den är lokaliserad i anslutning till Kriminalvården, häktet Sollentuna.

År 2015 togs ca 1 800 gripna och anhållna till arresten. Samma år omhändertogs ca 800 personer med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB) i lokalpolisområde Sollentuna och av dem togs ca 500 in i arresten. Övriga fördes till Beroendecentrum Nord, Tillnyktringsenheten vid S:t Görans sjukhus som tar emot omhändertagna berusade personer från hela polisregion Stockholm. Antalet platser vid tillnyktringsenheten motsvarar enligt ledningen inte det stora behov av platser som finns. Berusade personer som är våldsamma eller som inte är vårdmotiverade tas inte emot på tillnyktringsenheten. Omhändertagna berusade ungdomar under 20 år förs till Beroendecentrum Stockholm, Maria Ungdom Akut- och heldygnsvård.

Ungdomar som omhändertagits med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) placeras i receptionen i avvaktan på transport till ett LVU-hem. Personer omhändertagna med stöd av lagen om vård av missbrukare i vissa fall placeras i häktet i avvaktan på transport.

Arresten tar också emot de som frihetsberövats av Tullverket och gränspolisen.

Vid inspektionens inledning fanns två intagna i arresten, en anhållen fördes till häktningsförhandling och en gripen släpptes.

Brandtillsyn

Efter ett brandtillbud i häktet Västerås hösten 2015 beslutade Polismyndigheten att samtliga brandlarm i myndighetens arrestlokaler skulle kontrolleras. I början av 2016 kontrollerades larmen i arresten Sollentuna och underkändes. Därför beslutade ledningen om en ökad tillsynsfrekvens av intagna i arresten. Under tidsperioden den 16 februari–4 maj 2016 genomfördes tillsynen av samtliga intagna med ett tidsintervall på två minuter till fem minuter. Under perioden utökades antalet tjänstgörande arrestvakter.

Bemanning och kompetens

Dagtid finns tre stationsbefäl i tjänst och två befäl är i tjänst övrig tid. Ett av stationsbefälen leder arbetet i arresten. Det finns skriftliga handläggningsrutiner för arrestverksamheten med en bilaga med arbetsbeskrivning för arrestvakter i Norrort (DO 5 2014:02 253-B).

Vid JO:s inspektion 2013 kom det bl.a. fram att arresten som regel var enkelbemannad. Enkelbemanningen medförde att polispersonal kontinuerligt fick bistå arrestpersonal med bevakning, eftersom ensamarbete i kontakt med intagna utanför cellen inte får förekomma. Sedan årsskiftet 2016 bemannas arresten av två arrestvakter dygnet runt.

Bemanningen utgörs alltjämt av väktare från bolaget Securus Säkerhet enligt det avtal som dåvarande Polismyndigheten i Stockholms län slutit. Väktarbolaget har arbetsgivar- och utbildningsansvar för sin personal. Samtliga väktare som tjänstgör i arresten, ca 120 stycken, har ett förordnade som arrestvakt av Polismyndigheten. De ska, utöver väktarutbildningen, ha minst ett års yrkeserfarenhet.

Arrestpersonalen är obeväpnad men bär larm.

Vid samtal med arrestvakter kom det fram att Polismyndigheten inte utbildar arrestvakterna utan de får introducera varandra i arbetsuppgifterna och de rutiner som gäller. Arrestvakterna uppgav att muntlig information från stationsbefälet och andra arrestvakter är den viktigaste informationskällan för att ta reda på vilka arbetsuppgifter som en arrestvakt har. En rutinbeskrivning för arbetet i arresten och myndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrester (PMFS 2015:7, FAP 102-1) finns i en pärm hos arrestvakterna i arrestlokalen.

Vid samtal med flera stationsbefäl framfördes att de var osäkra på vilken kunskap väktarna har om polisens föreskrifter och rutinbeskrivningen. Det framhölls att det inte finns någon skriftlig instruktion för stationsbefälens arbetsledande ansvar.

Vid granskningen av de skriftliga handläggningsrutinerna samt bilagan arbetsbeskrivning för arrestvakter i Norrort noterades att den förändrade bemanningen inte hade medfört någon uppdatering av de skriftliga rutinerna.

Celler, materiella förhållanden m.m.

Celler

Arresten har tio anhållnings- och tre tillnyktringsceller och är öppen dygnet runt. Arrestlokalerna och cellernas utformning är desamma som beskrivs i protokollet från 2013 och några stora förändringar har inte gjorts av lokalerna sedan dess.

Gripna och anhållna som är berusade kan inledningsvis placeras i en tillnyktringscell för att därefter placeras i en anhållningscell. Anhållna tilldelas filt, lakan och örngott.

Lokalerna gav ett välstädat men slitet intryck.

Dubbelbeläggning

Ingen dubbelbeläggning av celler förekommer.

Utomhusvistelse

Enligt den skriftliga rutinen har intagna rätt till rastning minst en timme per dag och utevistelse ska dokumenteras på tillsynsbladet. I samtal med arrestvakter kom det fram att intagna erbjuds utevistelse på rastgården efter måltider, i kortare pass, och att den sammanlagda tiden kan komma att uppgå till en timme.

Vid granskningen av tillsynsblad noterades att uppgifter om utevistelse (rastgård) saknades. Däremot fanns för de intagna som röker en uppgift om rökning.

Ankomsten till arresten

Förmansprövning och avvisitering

Frihetsberövade förs till det kameraövervakade arrestintaget för förmansprövning och inskrivning. Förmansprövningen görs på plats av stationsbefälet eller det tillförordnade stationsbefälet.

Avvisiteringen görs av ingripande polispatrull vid någon av de tre avvisiterings-platserna som finns i arrestintaget. Frihetsberövade kvinnor avvisiteras av kvinnlig personal och bh tas av i en cell.

Gripna och anhållna ungdomar mellan 15 och 18 år placeras i en cell.

Inskrivning och säkerhetsbedömning

Enligt Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrester ska en säkerhetsbedömning göras av varje person som tas in i en arrest (se 1 kap. 6 § i PMFS 2015:7, FAP 102-1). Bedömningen ska genomföras så snart som möjligt efter intagningen och den ska dokumenteras.

I samband med inskrivningen görs en säkerhetsbedömning av den frihetsberövade. Det är vanligtvis stationsbefälet eller det tillförordnade stationsbefälet som gör säkerhetsbedömningen, men det förekommer även att den görs av polispatrullen. I de fall säkerhetsbedömningen gjorts av polispatrullen undertecknas bedömningen av stationsbefälet. En kopia av säkerhetsbedömningsblanketten sätts in i en pärm som förvaras i arrestvakternas utrymme.

Vid en översiktlig granskning av blanketter för säkerhetsbedömning noterades i flera fall att de säkerhetsbedömningar som undertecknats av en polisassistent inte hade signerats av stationsbefälet.

Tillsyn

Det är stationsbefälet som beslutar om tillsynsfrekvens. Anhållna ses normalt till varje timme dygnet runt medan gripna ses till tätare, oftast var femtonde minut. LOB-omhändertagna ses till var femtonde minut.

Tillsyn sker normalt genom en glasruta på celldörren och registreras i ett elektroniskt ronderingssystem (CellTrac) genom att en avläsare riktas mot ett magnetchip placerat på den inre celldörren. Registreringar av tillsyn kan följas på en datorskärm i stationsbefälets och arrestvakternas rum. Om stationsbefälet fattar beslut om förändrad tillsynsfrekvens får arrestvakterna reda på det muntligen och det registreras i CellTrac. Om en berusad person snarkar och inte vaknar vid till-synen går arrestpersonalen in i cellen och väcker den intagne. Om det vid säker-hetsbedömningen kommer fram att den intagne t.ex. visar tecken på psykisk ohälsa kan stationsbefälet besluta om tätare tillsyn. Vid ständig tillsyn hålls celldörren på glänt och den intagne ses till av personal från korridoren.

Vid en översiktlig granskning av tillsynsblad noterades att det i flertalet fall endast framgick att tillsyn hade utförts. Det saknades uppgifter om den intagnes status,

t.ex. om den intagne hade varit vaken eller sovit och dennes kroppsställning. För gripna och anhållna kunde i några enstaka fall noteras uppgifter om bl.a. förhör enligt 24 kap. 8 § rättegångsbalken, måltider och medicinutdelning. Vid en översiktlig granskning av den period då tillsynen hade utökats på grund av brandtillsynen noterades att tidsintervallen ofta hade överskridits, t.ex. hade tillsyn genomförts med ett intervall om drygt 15 minuter.

Information om rättigheter

Skriftlig och muntlig information

Polismyndighetens informationsblad från 2015 (Information till misstänkta och frihetsberövade) om intagnas rättigheter fanns på flera olika språk i en pärm i arrestintaget. Informationen delas ut av stationsbefälet eller arrestpersonalen i samband med att gripna och anhållna sätts in i en cell. Att informationen har lämnats ska dokumenteras i CellTrac. Den intagne får behålla informationsbladet under hela frihetsberövandet. Däremot delas inte informationsbladet ut till LOB-omhändertagna. De informeras oftast muntligen om anledningen till omhändertagandet i samband med frigivandet.

I samtal med arrestvakter kom det fram att information om rutiner, t.ex. tider för utomhusvistelse och tillgång till hygienartiklar lämnas muntligen till anhållna och gripna.

Information i samband med anhållande

Av 12 a § första stycket förundersökningskungörelsen framgår att den som anhålls utan dröjsmål ska få skriftlig information om sina rättigheter, bl.a. om rätten till försvarare, rätten att få del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande och rätten att få en anhörig underrättad om frihetsberövandet. I andra stycket i samma bestämmelse anges att informationen ska vara på ett språk som den anhållne förstår, och att han eller hon ska ha rätt att behålla den så länge frihetsberövandet består.

Vid samtal med stationsbefäl kom det fram att det i regel är utredare vid utredningsjouren som underrättar den intagne om ett anhållningsbeslut. I de fall den anhållne har restriktioner överlämnas ett skriftligt beslut. Om den intagne inte förstår svenska används tolk för att förklara beslutet.

Underrättelse till närstående

Gripna och anhållna tillfrågas inte rutinmässigt om de vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet. I de fall frågan ställs görs det i samband med förmansprövningen och noteras i en tjänsteanteckning i ärendet.

Personer som omhändertagits för berusning tillfrågas inte om närstående ska underrättas. Om en omhändertagen själv vill att närstående ska underrättas gör stationsbefälet en bedömning av om det är lämpligt att underrättelse sker. När underrättelsen har genomförts noteras detta i CellTrac eller på omhändertagandebladet.

Vid en översiktlig granskning av tillsynsblad noterades att det endast fanns enstaka anteckningar om att skriftlig information delats ut. Inga noteringar om att frihetsberövade tillfrågats om underrättelse till närstående hittades i tillsyns- eller omhändertagandebladen.

Underrättelse till konsulat m.m. när utländska medborgare frihetsberövats

Enligt rutiner för hantering av underrättelse till konsulat m.m. (beslutsprotokoll 2016-04-20, dnr P18/16) är det stationsbefälet som ska underrätta ambassad eller konsulat när en utländsk medborgare har frihetsberövats (se 1 § lagen om underrättelseskyldighet m.m. när utlänningar är berövade friheten). Underrättelsen ska dokumenteras i DurTvå.

Hälso- och sjukvård

Polismyndigheten har slutit ett avtal med MDA läkarservice. Inställelsetiden för jourläkare är cirka en timme. Det är stationsbefälet som beslutar om läkare ska tillkallas eller om den frihetsberövade ska föras till en sjukvårdsinrättning. Förskrivna medhavda läkemedel delas ut av arrestvakterna efter beslut av stationsbefälet. Stationsbefälet kan även kontakta jourläkare för bedömning om medhavda läkemedel kan delas ut eller om behov finns att skriva ut nya läkemedel.

Inga särskilda rutiner finns för intagna med kroniska sjukdomar som diabetes eller epilepsi. Stationsbefälet gör en helhetsbedömning utifrån vad den intagne själv uppger och dennes status vid införandet till arresten. Läkare tillkallas alltid vid självmordsförsök för bedömning av om den intagne ska föras till en psykiatrisk vårdinrättning eller inte.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Företrädare för Polismyndigheten anförde bl.a. följande.

Bemanning och kompetens

Det är stationsbefälen som leder arbetet i arresten. Utöver handläggningsrutiner för arrestverksamhet finns ingen skriftlig instruktion för stationsbefälens arbetsuppgifter.

Det finns för närvarande ca 120 förordnade väktare som är uppsatta på en lista för tjänstgöring i arresten. Dessa väktare har Polismyndigheten kontrollerat mot brottsregistret. En arrestvakt anmäler sig hos stationsbefälet som kontrollerar behörigheten. Därefter går de in i arresten. En arrestvakt börjar arbeta direkt även om denne inte har arbetat där tidigare. Även nyanställda släpps in i arresten av stationsbefälet utan introduktion. Det är den arrestvakt som den nyanställde arbetar tillsammans med som får instruera sin kollega. Arrestvakternas bemötande gentemot intagna är svårkontrollerat. En handfull olämpliga väktare har stängts av. Det görs ingen systematisk uppföljning av arrestvakternas tjänstgöring och det finns inte något långsiktigt förebyggande arbete för att stärka ledet mellan arbetsledarna och arrestvakterna.

Tillsyn

Den förändrade tillsynen medförde en utökad bemanning vid årsskiftet från en till två arrestvakter dygnet runt.

Brandtillsyn

Efter kontrollen av brandlarmen i arresten i början av året beslutade polisledningen i lokalpolisområde Sollentuna att intagna skulle ses till med tvåminuters intervall under perioden 16–25 februari 2016, eftersom det saknades centrala direktiv om tillsynsfrekvens. Därefter fattades beslut i polisregion Stockholm om tillsyn var fjärde minut. Antalet arrestvakter utökades då till tre personer dygnet runt. Diskussioner fördes angående lämpligheten med en brandtillsyn var fjärde minut ur ett humant perspektiv. Det fördes fram att eftersom många arrester hade samma problem fanns det ingen möjlighet att stänga arresten Sollentuna.

Celler, materiella förhållanden m.m.

Arresten renoverades senast 2010 och därefter har den byggts om efter att en intagen begått självmord. Vid inspektionstillfället pågick en ombyggnad av polishuset i Sollentuna som dock inte omfattade arrestlokalerna.

Vid årliga skyddsronder kontrolleras cellerna, bl.a. i suicidförebyggande syfte. Den senaste skyddsronden av arrestlokalerna genomfördes i april 2016. Flera problem i arrestlokalen hade anmälts redan i samband med skyddsronden 2015, men de har ännu inte åtgärdats. Det saknas t.ex. en kamera för övervakning av hela rastgården.

Det är omöjligt att helt förebygga självmordsförsök som t.ex. när intagna försöker strypa sig med sina egna händer. Det sker ingen uppföljning och det finns ingen samlad dokumentation om förebyggande åtgärder med anledning av självmords-försöken.

Protokollförare vid inspektionen var Elisabeth Sjöblom.

Justerat den 20 december 2016

Gunilla Bergerén

Uttalande

Jag har tagit del av protokollet, som föranleder följande uttalanden från min sida.

Instruktioner för och krav på arrestvakter

Polismyndigheten har ansvaret för gripna, anhållna och omhändertagna i arresten. Ansvaret innebär att myndigheten ska säkerställa att den myndighetsutövning som utövas mot frihetsberövade i alla avseenden följer de lagar och föreskrifter som gäller. Polisregion Stockholm har ett avtal med ett bevakningsbolag om bemanning i arresten Sollentuna. Enligt avtalet ska arrestvakterna ha en väktarutbildning vilket bevakningsbolaget ansvarar för. Av protokollet framgår att Polismyndigheten inte ger någon egen utbildning till väktarna.

Omkring 120 väktare är förordnade att tjänstgöra som arrestvakt i arresten Sollentuna. Polismyndigheten har en rutinbeskrivning för arrestvakternas arbetsuppgifter men polisen överlämnar till väktarna att introducera varandra. Av protokollet framgår att det fanns en osäkerhet om vilken kunskap enskilda arrestvakter har om polisens föreskrifter och rutiner för arrestverksamheten. Polismyndigheten ställer krav på att arrestvakterna ska vara väktarutbildade och att vaktbolaget ska stå för utbildningen men det finns inga krav på att det ska finnas en specifik utbildning för tjänstgöring som arrestvakt. Jag noterar att det inom Polismyndigheten finns regioner som ger egen arrestvaktsutbildning till väktare när avtal har slutits om att anlita ett vaktbolag (se JO:s ärende, dnr 3241-2016).

Jag kan mot bakgrund av de uppgifter som finns i protokollet konstatera att det finns en påtaglig risk att de tjänstgörande arrestvakterna saknar tillräckliga kunskaper om vilka uppgifter de har. Det kom även fram att stationsbefälen var osäkra på innehållet i sin arbetsledande funktion. Denna situation är inte acceptabel. Polismyndigheten behöver åtgärda bristerna och bl.a. säkerställa att den som tjänstgör i arresten har fått tillräcklig utbildning samt tydliggöra vad som ingår i en arbetsledande funktion. Jag kommer att hålla mig underrättad om utvecklingen.

Utomhusvistelse

Av protokollet framgår att intagna ska erbjudas utevistelse minst en timme per dag samt att den ska dokumenteras på tillsynsbladet. Av granskade tillsynsblad noterades dock att uppgifter om utevistelse saknades, förutom vid rökning. Denna brist i dokumentationen uppmärksammades redan år 2013 (se JO:s ärende, dnr 4110-2013). Jag vill återigen påminna om vikten av att dokumentera om en intagen erbjudits utevistelse för att undanröja oklarheter (se JO:s ärende, dnr 2054-2013).

Tillsyn

Av de redovisade iakttagelserna i protokollet framgår att det har skett förändringar i hur tillsynen bedrivs sedan inspektionen 2013. Jag välkomnar att Polismyndigheten numera har infört rutiner om regelbunden tillsyn av alla gripna och anhållna.

Av protokollet kom det fram att det i flera fall saknas noteringar om den intagnes status. Sådan dokumentation är en förutsättning för att man i efterhand ska kunna

granska om något särskilt har inträffat under den intagnes vistelse i arresten och hur situationen då hanterades. Informationen är också av vikt för personalen vid tillsynen av den intagne.

Vidare dokumenterades inte beslut om ändrad tillsynsfrekvens. Beslutet framförs muntligt och genom en förändring av bevakningen i CellTrac. Jag utgår från att det inrättas en rutin för en mer noggrann dokumentation, t.ex. på säkerhetsblanketten, när det bedöms att en intagens behov av tillsyn har förändrats.

Information till intagna

I ett beslut den 18 juni 2014 om information om rättigheter och verkställighetens innebörd till intagna i polisarrest (JO 2014/15 s. 104, dnr 2572-2013) betonade jag bl.a. angelägenheten av att det införs rutiner som innebär att intagna får del av information om sina rättigheter och verkställighetens innebörd på ett rättssäkert sätt. I detta ligger bl.a. att personer som är frihetsberövade oavsett grunden för frihetsberövandet får tillgång till information om sina rättigheter, också i skriftlig form, på ett språk som de förstår, i så nära anslutning till frihetsberövandet som möjligt. Jag påtalade också vikten av att dokumentera vidtagna åtgärder, bl.a. från kontroll- och rättssäkerhetssynpunkt.

Av 2 § häktesförordningen följer att varje intagen ska informeras om verkställighetens innebörd i anslutning till att han eller hon tas in i arrest på ett språk som han eller hon förstår. I Polismyndighetens föreskrifter från 2015 anges att alla som tas in i en arrest som huvudregel ska få skriftlig information om sina rättigheter och skyldigheter samt att det ska dokumenteras att informationen har lämnats (1 kap. 4 § häkteslagen). Det har i protokollet kommit fram att skriftlig information om rättigheter delas ut till gripna och anhållna men att sådan information inte lämnas till LOB-omhändertagna. Vidare har det kommit fram att det i enstaka fall dokumenterats att informationen har delats ut.

Jag vill återigen påminna Polismyndigheten om skyldigheten att informera alla intagna i arrest om deras rättigheter, att informationen ska lämnas skriftligt och att det ska dokumenteras att det har utförts. Det är inte godtagbart att arresten i Sollentuna fortfarande inte säkerställer att detta sker. Jag förutsätter att det åtgärdas.

Underrättelse till närstående

I protokollet från inspektionen 2013 framgår att de frihetsberövade inte tillfrågades om de ville att närstående skulle underrättas. Vid den nu genomförda inspektionen tyder de redovisade samtalen med personal på att frihetsberövade fortfarande inte tillfrågas om de vill att närstående ska underrättas. Jag vill därför erinra om de skyldigheter som gäller i fråga om underrättelse till intagnas närstående (24 kap. 21 a § rättegångsbalken, 17 a § polislagen och 3 § häktesförordningen samt bl.a. ärendena JO 2012/13 s. 165, dnr 3682-2011, och JO 2013/14 s. 222, dnr 2293-2012). Det finns också i fråga om underrättelser till närstående anledning att erinra

om dokumentationskravet i Polismyndighetens föreskrifter. Jag förutsätter att man från polisens sida vidtar åtgärder för att komma till rätta också med dessa brister.

I övrigt föranleder protokollet inte några uttalanden från min sida.

2016-12-20

Cecilia Renfors